DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh24775>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 11.07.2019
Kabul Tarihi: 25.12.2020
Online Yayın: 29.02.2020

Article Type: Research article
Submitted: 11.07.2019
Accepted: 25.12.2020
Published Online: 29.02.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çelik, R. (2020). Bosna-Hersek Savaşında Alija Izetbegovic'in Dış Politikası (1992-1995). *Journal of History School*, 44, 196-222.

BOSNA-HERSEK SAVAŞINDA ALIJA IZETBEGOVIC'İN DIŞ POLİTİKASI (1992-1995)¹

Recep ÇELİK²

Öz

Dağılan Yugoslavya sonrası Sırp milliyetçiliğinin ve yayılmacılığının bir sonucu olarak Bosna-Hersek iç savaşı yaşanmıştır. Savaşta Boşnak, Hırvat ve Sırp güçleri birbirlerine karşı amansız bir mücadele içerisine girmiş, sonucu ise Sırlara karşı Boşnak-Hırvat ittifakı ile NATO operasyonları belirlemiştir. Üç etnik gruplu Bosna'da nüfusun çoğunluğunu Boşnaklar oluşturmakla birlikte askeri ve siyasi yönden en zayıf halka da yine Müslüman Boşnaklardı. Bu da savaşta en fazla Boşnakların zarar görmesine sebep olmuştur. Alija Izetbegovic, cumhurbaşkanı olarak savaş süresince takip ettiği dış politikasının temelinde Bosna'nın bütünlüğünün korunmasını esas almıştır. Zira bu noktada Izetbegovic, Boşnakların Balkanlarda tutunacakları bir ülke olmadığının bilincindeydi. Bu bakımdan o, Boşnaklar için var olma mücadelesinde savaşı bitirmek için uluslararası organizasyonları her platformda harekete geçirmeye çalışmıştır. Savaşı er veya geç Batının yapacağı bir müdahalenin sonlandırabileceğinin farkında olan Izetbegovic, dış politikasının ana hatlarını bu yönde oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek, Sırp Milliyetçiliği, Izetbegovic'in Dış Politikası, Barış Planları, NATO.

¹ I. Uluslararası Bir Bilge Bir Ülke Aliya İzzetbegović ve Bosna-Hersek (Ekim 2018, Gümüşhane) Sempozyumunda sunulan bildirinin yeniden düzenlenmiş halidir.

² Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı: celikrcp@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-4050-3812

Alija Izetbegovic's Foreign Policy in Bosnia and Herzegovina War (1992-1995)

Abstract

After collapse of Yugoslavia, Bosnia and Herzegovina war occurred as a result of Serbian nationalism and irredentism. Bosniak, Croatian and Serbian military forces had started to mercilessly struggle with each other, as to the result was determined by Bosniak-Croatian alliance and NATO operations against Serbians. In Bosnia that has three different ethnic groups, Bosniaks consist of majority of population however they were weakest link with respect to military and political as well. This situation caused that Bosniaks suffer from the war at the utmost. Alija Izetbegovic as a president, in the basis of his foreign policy during the war, based on protection of Bosnia's territorial integrity. Yet at this point Izetbegovic who was conscious regarding there was not any state that hold on Bosniak's in the Balkans. In this respect he tried to prompt international organizations to end the war in the Bosniaks' struggle for existence. He was aware of sooner or later Western intervene could end Bosnian war and so he created outline of his foreign policy in this direction.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Serbian Nationalism, Izetbegovic's Foreign Policy, Peace Plans, NATO.

GİRİŞ

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olarak I. Dünya Savaşının sonunda kurulan Yugoslavya, II. Dünya Savaşında Mihver güçleri tarafından işgal edilmiştir. İşgalci güçlere karşı şiddetli bir direniş gösterilmekle birlikte Yugoslavya iç savaşın yaşanmasını engelleyememiştir. Savaşın sonunda Mareşal Tito'nun yönetiminde komünistlerin önderliğindeki direniş hareketi askeri ve siyasi üstünlüğü ele geçirmişti. Ardından Kral azledilerek Ocak 1946'da Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuş, 1963'te Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (SFRJ) adını almıştır. Cumhuriyette resmen tanınmış altı Yugoslav ulusu vardır; Hırvatlar, Makedonyalılar, Karadağlılar, Sırp, Slovenler ve 1971 nüfus sayımından itibaren etnik olarak tanınan Müslümanlar. Her bir ulus, cumhuriyetlerden birini temel alan bir ulusal yurda sahiptir.³ Zira o dönem Boşnak kimliği, I. Dünya Savaşından sonra kurulan Sırp-Hırvat Sloven Krallığının bir parçası olarak Sırp baskısı altında varlığını sürdürmeye çalışıyordu. 1964'te ayrı bir Boşnak kimliği kabul edilerek Boşnaklara kendi geleceğini tayin hakkı verildi. 1974 anayasasında ise Boşnaklar Yugoslavya'nın

³ Hugh Poulton, *Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1993, s. 15-16.

kurucu unsurlarından biri olarak tanımlandı.⁴ Bosna-Hersek'te 1981 sayımına göre Yugoslav milletlerinde Boşnak (%39), Sırp (%32) ve Hırvatlar (%18) nüfusun en geniş kısmını oluşturmaktaydı. Bu üç grup her şeyden önce din, dil ve kültürel miras olarak farklıydı.⁵

1980'lerde çokuluslu sosyalist Yugoslavya ağır ekonomik sorunlar ve yükselen milliyetçilikle birlikte Tito sonrasında bunalımlı bir döneme girdi. Tito döneminde Sırp milliyetçiliği büyük ölçüde Yugoslav kimliği altında denetim altında tutulmuştu fakat yeni dönemde Sırbistan'ın diğer federe cumhuriyetlerle olan ilişkilerini belirleyen baskın bir nitelik kazandı.⁶ Yugoslavya Federasyonunu oluşturan cumhuriyetlerde 1989'da başlayan demokratik hareketler bağımsızlık süreci ile devam etmiştir. Federatif sistemin kurulduğu 1946'dan beri Sırbistan, ülkenin yönetiminde daima egemen olmuştu. Yugoslavya Devlet başkanlığı Tito'nun ölümünden sonra rotasyon sistemiyle yürütülmüşse de bu durum Sırbistan'ın federasyon içindeki egemenliğini ve üstünlüğünü etkilememiştir. Sırbistan Komünist Partisi liderliğine 1987 sonunda koyu bir Sırp milliyetçisi ve "Büyük Sırbistan" peşinde koşan Slobodan Miloseviç gelmişti. Miloseviç, cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kabul etmekle beraber bunların güçlü bir merkezi otorite etrafında birleşik kalmasını, böylece Sırbistan'ın cumhuriyetler üzerindeki kontrolünün sürmesi fikrini savunmuştu. Bu görüşü kabul görmeyince Miloseviç, cumhuriyetlerde yaşayan Sırp azınlıkların self-determinasyon haklarını ileri sürerek onları yaşadığı topraklardan koparmak suretiyle Sırbistan'ın sınırlarını genişletmek istemiştir.⁷ Bu doğrultuda Miloseviç Sırp milliyetçiliğini, Kosova ve Voyvodina'nın özel statülerini ortadan kaldırıp bu iki bölgeyi Sırbistan içine almakla göstermişti. Miloseviç'in Kosova Savaşının 600. yıldönümü münasebetiyle yaptığı konuşma, Yugoslav iç ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasına işaret etmekteydi. Bu da ülkeyi çözülmeye doğru yavaş fakat boyun eğmeyen bir anlayışa cesaretlendirmekte.⁸

Yugoslavya'yı dağılmaktan kurtarmak için Yugoslav Komünist Ligi 1990'da gerçekleştirdiği kongrede piyasa ekonomisine ve çok partili hayata

⁴ İlhan Uzel, "Balkanlarla İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, Ed. Baskın Oran, c. II, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 500.

⁵ Robert D. Greenberg, "Dialects, Migrations, and Ethnic Rivalries: The Case of Bosnia-Herzegovina", *Journal of Slavic Linguistics*, Vol. 17, No. 1/2 (2009), p. 195.

⁶ Şule Kut, "Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990-1993", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der. Faruk Sönmezoglu, Der Yayınları, İstanbul 2004, s. 586.

⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Alkım Yayınevi, Genişletilmiş 12. Baskı, s. 928.

⁸ Dobbins, James, et al. "BOSNIA." *America's Role in Nation-Building: From Germany to Iraq*, 1st ed., RAND Corporation, Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA, 2003, s. 87.

geçilmesine karar vermiş fakat aynı sene altı cumhuriyette yapılan seçimleri Sırbistan ve Karadağ dışında milliyetçilerin kazanması beslenen umutları söndürmüştü.⁹ Nitekim seçimlerle birlikte cumhuriyette başlayan yeni demokratik düzenin yerini, Bosna-Hersek'in kaderini eline alacak olan milliyetçiler almıştı. Bunlar Demokratik Eylem Partisi (SDA), Sırp Demokratik Partisi (SDS) ve Hırvat Demokratik Birliği (HDZ) idi. Bu partiler parlamentoya hükmedecek çoğunluğa sahip olmuştu. Çok etnikli başkanlık ise Alija Izetbegovic liderliğindeydi.¹⁰

Diğer taraftan Slovenya ve Hırvatistan yönetimleriyle çelişkilerin derinleşmesi, parçalanma sürecine geri dönülmez şekilde girildiğinin işaretiydi. Sırbistan ve Karadağ, federasyonun toprak bütünlüğünün korunması ve Sırbistan güdümünde güçlendirilmesinde kararlıydı. Zengin ve oldukça homojen yapıya sahip Slovenya ile milliyetçiliğin zirveye ulaştığı Hırvatistan, federasyon görünümünde ancak Sırp denetimi altında üniter devlet yapısını kabul etmiyordu. Federasyonun en yoksul ülkesi Makedonya ile etnik çeşitliliğe sahip Bosna-Hersek gevşek bir konfederasyondan yana tavır sergilemekle birlikte Slovenya ve Hırvatistan'ın izledikleri yola göre bu devletler de kendi bağımsızlıklarını istemişlerdir.¹¹ Bu noktada Izetbegovic, 1991/1992 yıllarında savaşa doğru gidilen süreçte dahi barışçı seçeneklere güvenmiş, onu izlediği bu siyasa dolayısıyla "Yugoslav Gandhi'si" olarak tanımlayanlar olmuştu.¹²

Miloseviç, Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerini kaldırıp, Karadağ'ın yönetimini değiştirerek Yugoslavya'ya bağlamasıyla yönetimdeki ağırlığını artırmıştı. Bu durum federasyonu oluşturan cumhuriyetlerde Sırbistan denetiminde bir Yugoslavya'da yaşama sorununu ortaya çıkarmıştı. Rotasyon sisteminde devlet başkanlığı sırası Hırvat Stipe Mesiç'e gelmesine rağmen Sırbistan bunu engelleyerek federasyonu sürdürme olanağını ortadan kaldırmış, üstelik devleti başkansız bırakmıştı. Bu süreçte belirtildiği gibi Makedon lider Gligorov ile Boşnak lider Izetbegovic'in gevşek federasyon oluşturma girişimlerinden de bir sonuç alınamamıştı.¹³

Bosna savaşından önce bir Slav-Müslüman veya Ortodoks-İslam zıtlaşması bekleniyordu. Fakat bu zıtlaşma büyük bir felaketten ziyade hafif

⁹ Mehmet Gönübol- F. Hakan Bingün, "1990-1995 Dönemi Türk Dış Politikası", *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1996, s. 683.

¹⁰ Rabia Ali and Lawrence Lifschultz, "Why Bosnia?", *Third World Quarterly*, Vol. 15, No. 3 (September 1994), s. 377.

¹¹ Gönübol- Bingün, a.g.m., s. 683-684.

¹² Tanıl Bora, *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası Bosna-Hersek*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 73.

¹³ Uzgel, a.g.m., s. 491.

çatışmalar ve şiddet olayları şeklinde tansiyon yükselmesi olarak düşünülmüştü. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Sırp ve Hırvat cumhurbaşkanları Slobodan Miloseviç ve Franjo Tudjman Bosna-Hersek'i paylaşmak için bir araya geldikleri zaman bu diyalog iki ülke arasında çıkacak kapsamlı bir savaşın önlenmesi için son şans olarak görüldü. İki ülke arasında bir uzlaşmaya varılması halinde Yugoslavya'nın temel bütünlüğünün dahi korunabileceğine inanılıyordu. Slovenya federasyondan ayrılrsa dahi Sırp-Hırvat çıkarları, Bosna-Hersek'in varlığı ve buradaki geniş Müslüman toplum pahasına gerçekleştirilecekti. Bu proje ve düşüncelere karşı İzetbegovic Müslümanların imhasına yol açacak her türlü paylaşım planına karşı Müslümanların mücadele edeceğini açıklamıştı.¹⁴

1991'de kısa bir silahlı karşılaşmadan sonra Slovenya, bağımsızlığını ilk kazanan ve ilan eden Yugoslav cumhuriyeti olmuş, arkasından da Hırvatistan gelmişti. Fakat bu süreci Sırbistan'ın Doğu Hırvatistan'da ele geçirdiği önemli şehirlerde ve Hırvatistan'da etnik Sırp'ların yaşadığı Krajina gibi bölgelerde yaşanan şiddetli savaş takip etti. Bununla birlikte Hırvatistan'daki mücadele çok etnikli Bosna'ya yayılacak savaşın sadece başlangıcıydı.¹⁵ Sırp liderliğindeki Yugoslav ordusu Hırvatistan ve Bosna-Hersek'e saldırdığında Tudjman ve İzetbegovic, Sırp propagandasında ve uluslararası basında militan milliyetçiler ve saldırgan taraf olarak tanıtıldı.¹⁶ Sırp'ların gelecek planlarında "etnik temizlik" ardından kalanlara Bosna-Hersek topraklarının % 5'ini (Saraybosna civarındaki bölge ile birkaç Boşnak kasabası) vermeyi tasarladıkları anlaşılmıştı.¹⁷

Bosna-Hersek'te ise parlamento, Sırp milletvekillerinin boykot ettiği 15 Ekim 1991'deki oturumunda bağımsızlığın ilk adımı olan Bosna-Hersek Cumhuriyetinin egemenliğini ilan etti.¹⁸ 29 Şubat- 1 Mart 1992 tarihlerinde yapılan bağımsızlık referandumunda ise halkın % 62,8'i oy kullanmış, oyların % 99,4'ü bağımsızlık lehinde çıkmıştı. Referandumun hemen ardından İzetbegović, 3 Mart'ta cumhuriyetin bağımsızlığını ilan etti.¹⁹ Bosnalı Sırp'lar bağımsızlığın kendileri için bir avantaj olmadığını gördüklerinden referanduma katılmamışlardı. Miloseviç yönetiminin desteği ile ülkenin önemli yerlerinin

¹⁴ Ian O. Lesser- Graham E. Fuller, *Balkanlar'dan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000, s. 194-195.

¹⁵ Dobbins et al., a.g.m., s. 87.

¹⁶ Anto Knezevic, "Alija İzetbegovic's "Islamic Declaration": Its Substance And Its Western Reception", *Islamic Studies*, Vol. 36, No. 2/3, Special Issue: Islam In The Balkans (Summer/Autumn 1997), s. 483.

¹⁷ Lesser-Fuller, a.g.e., s. 196.

¹⁸ Kut, a.g.m., s. 592.

¹⁹ Nesrin Kenar, "Bosna-Hersek Savaşı", *Balkanlar El Kitabı*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ- Osman Karatay, c. II, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 186; *Ayın Tarihi* (3 Mart 1992).

kontrolünü ele geçirmeye çalışan Sırp²⁰ bağımsızlık kararını tanımayarak Bosna-Hersek'te Sırp Cumhuriyeti kurduklarını ilan ettiler ve burada bulunan Boşnak ve Hırvatların bölgeyi terk etmelerini istediler.²¹ Bu kapsamda Saraybosna'da çatışmalar başladı. 5 Nisan'da parlamento binasının önünde toplanan kalabalığa Yugoslav Federal Ordusunun ve Sırp milislerinin ateş açmasıyla Sırp²²larla Boşnaklar arasında çatışmalar yayıldı. 6 Nisan'da Sırp²³lar Saraybosna'ya ilk hava saldırısını gerçekleştirdi. Devlet Başkanı Alija Izetbegovic, Müslümanları tedbirli olmaya çağırırken, Radovan Kardzić ise Sırp²⁴ları gerektiğinde kendilerini savunmaları için uyardı.

1. Bosna Savaşında Alija Izetbegovic'in Çok Yönlü Dış Politikası

Alija Izetbegović, savaşın hemen başında Avrupa'yı ikaz etmişti. Avusturya Hükümeti'ne gönderdiği mektupta Sırp saldırılarının ülkesindeki demokrasiyi askeri tehditle karşı karşıya bıraktığı uyarısında bulunarak Viyana üzerinden Avrupa Topluluğu'nu harekete geçmeğe çağırmış, AT'den tüm yetkilerini kullanmasını istemiş, ardından ABD'ye çatışmaların durdurulması için çağrıda bulunmuştur.²⁵ Genel Sekreteri Butros Gali'ye ilettiği mesajda BM'den Bosna'ya barış gücü göndermesini talep etmiştir.²⁶ Bunun yanında Sırp saldırılarına karşı Izetbegovic, Lizbon'da yapılması planlanan barış görüşmelerine katılmayacaklarını açıklayarak Bosna-Hersek'in Hırvatistan'la konfederasyon oluşturulması fikrini olumlu karşılamıştır. Bu noktadan hareketle Der Spiegel dergisine verdiği demeçte; “Dünya ve BM'nin Bosna-Hersek'e karşı yapılanlara seyirci kalmayıp, müdahalede bulunma mecburiyetini er veya geç anlayacağını” ifade eden ve askeri bir müdahaleye karar verecek olan çevrelerin çok yavaş hareket ettiğini belirten Izetbegovic, Avrupa ve ABD'ye seslenerek Bosna'da savunulacak olanın “Bosna değil, Batı medeniyetinin prensipleri” olduğunu hatırlatmıştır.²⁷ Ona göre Bosna-Hersek'te insanlığın tüm kutsal

²⁰ Joost Lagendijk- Jan Marinus Wiersma, *Avrupa'nın Müslüman Komşuları Türkiye, Bosna, Fas, Mısır*, Çev. Selim Önal, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 43.

²¹ Atike Kaptan, *Geçmişten Günümüze Bosna-Hersek Tarihi ve Türkiye- Bosna-Hersek İlişkileri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 25.

²² Kut, a.g.m., s. 593.

²³ *Ayin Tarihi* (4 Mart 1992).

²⁴ *Ayin Tarihi* (8 Nisan 1992); *Ayin Tarihi* (19 Nisan 1992).

²⁵ *Ayin Tarihi* (10 Mayıs 1992).

²⁶ *Ayin Tarihi* (6 Temmuz 1992). Amerikalıların kararlı büyük bir çoğunluğu askeri harekâtı esas itibarıyla Avrupa ülkelerinin veya BM'nin sorumluluğunda görmekteydi. Amerikalıların, ABD'nin Bosna'da askeri olarak bir hareket sorumluluğuna sahip olduğuna dair oranı 1993'ün sonlarından 1994'ün ortalarına kadar artmıştı fakat bundan sonra Dayton'a kadar azalmıştı. Richard Sobel,

değerleri saldırı altında olduğundan medeniyetin temel değerlerinin savunulmasını ve bu saldırılardan korunmasını talep etmiştir. Izetbegovic, bunun bir hak ve ödev olduğunu dile getirmiştir.²⁷

Alija Izetbegović, Türk Dışişleri bakanı Hikmet Çetin'in söylemiyle "52 devletin barışı ve umudu görüştüğü" Helsinki'deki AGİK zirvesinde²⁸ ABD Başkanı George Bush ile bir görüşme gerçekleştirmişti. Görüşmede Bush, Izetbegovic'e barışın tesisi için ABD ve Avrupa'nın tüm seçenekleri değerlendireceğini ve ABD'nin Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünü tanıdığını söylemişti. Izetbegovic görüşmede başkandan, Sırp ordusunun tüm silahlarının uluslararası güçlerin kontrolü altına geçmesini talep ederek şayet bu olmadığı takdirde silahların imhası için askeri müdahale istemişti. Zira Izetbegovic'e göre bu kadar çok silahın olduğu bir yerde barışa da olanak yoktu. Nitekim bu sırada Saraybosna'ya yakın Goradze'ye Sırp saldırıları dolayısıyla Izetbegovic, burada olası bir Sırp katliamını önlemek adına BM Güvenlik Konseyi'ni olağanüstü toplantıya çağırmişti.²⁹ Diğer taraftan bu saldırılardan sonra Bosna-Hersek'te sağlanan ateşkese rağmen Saraybosna'da, son üç haftanın en şiddetli çatışması meydana gelmesi üzerine Izetbegovic, Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tudjman ile Zagreb'te Sırp birliklerine karşı ortak mücadeleye yönelik askeri ağırlıklı bir işbirliği anlaşması imzaladı.³⁰

Bosna-Hersek Devlet Başkanı Alija Izetbegovic, düzenlediği bir basın toplantısında; "Bosna-Hersek'te hiçbir halkın bir diğerine hükmetmeyeceği bir devlet kurmak istediklerini" belirterek, "ne ideolojik, ne komünist, ne de İslamcı bir devlet istiyoruz" açıklamasını yapmıştı. Buna göre Londra'da toplanacak barış konferansında "Birleşik Bosna-Hersek" fikrini savunacağını deklare etmişti.³¹ Londra Barış Konferansı'nın son gününde yaptığı konuşmada Izetbegovic, Sırbistan ile ateşkese ve diyalogu reddederek Sırları Bosna-Hersek'te soykırım yapmakla suçlamıştı. The Independent'a verdiği demeçte Sırların konferansta verdiği sözü tutmamaları durumunda Batı'yı bir kez daha askeri müdahaleye çağırmişti.³²

"United States Intervention in Bosnia", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 62, No. 2 (Summer, 1998), s. 252.

²⁷ Ertuğrul Günay, "Allah'a Emanet", *Bosna Yazıları Bosna İçin İnsanlık Girişimi*, Ed. Ertuğrul Günay, Kadim Yayınları, Ankara 2012, s. 92.

²⁸ *Ayın Tarihi* (11 Temmuz 1992).

²⁹ *Ayın Tarihi* (9 Temmuz 1992); *Ayın Tarihi* (12 Temmuz 1992).

³⁰ *Ayın Tarihi* (22 Temmuz 1992).

³¹ *Ayın Tarihi* (24 Ağustos 1992).

³² *Ayın Tarihi* (27 Ağustos 1992); *Ayın Tarihi* (29 Ağustos 1992).

AT'nin Yugoslavya eski temsilcisi Lord Owen ile BM temsilcisi Cyrus Vance Bosna'da tarafların Cenevre'de masaya oturacağını bildirmişlerdi. Ancak Alija Izetbegovic burada yapılacak olan Yugoslavya Barış Konferansına Sırpların daha önceki toplantılarda verdikleri sözleri tutmamaları durumunda katılmayacağını açıkladı.³³ Bunun yanında Izetbegovic, BM Genel Kurulu'na hitaben yaptığı konuşmada Sırpların ileri sürdüğü gibi Bosna-Hersek'te Müslüman, Sırp ve Hırvatların "barış içinde bir arada yaşayamayacakları" iddiasının doğru olmadığını savundu.³⁴ Çünkü onun "asil" yönetim düşüncesinde "açık bir toplumda" farklı dinler ve insanlar bir arada yaşayabilirlerdi.³⁵ Zira tüm Bosnalılar ki bunlar Müslüman Boşnaklar, Katolik Hırvatlar ve Ortodoks Sırplar'dır, "Bosna'nın özel tarihsel mirasının varisçileriydi" ve bu bir kenara atılamazdı.³⁶ Izetbegovic, İslamcı kimliği belirgin bir siyasetçi ve düşünür olmasına rağmen Hırvat televizyonuna verdiği demeçte de BM Genel Kurulundaki konuşmasına paralel Bosna-Hersek'te yaşayan Müslüman, Sırp ve Hırvatların eşitliğine inandığını ve Müslümanların kontrolünde bir devlet için ısrar etmediklerini söylemişti.³⁷ Nitekim o, "1990'dan beri ülkedeki bütün cemaatlerin dinsel ve politik haklarını açık seçik bir tutumla savunan ve demokratik ölçütler açısından en temiz liderdi".³⁸ Cenevre'de Sırp ve Hırvat liderlerle yaptığı görüşmeden sonra yaptığı açıklamada Izetbegovic, ülkelerinin "dini esasa göre bölünmüş bir ülke yerine bir Avrupa ülkesi olmak istediklerini" de kaydetmişti.³⁹ Ancak batılı birçok siyasetçi ve bunun yanında Sırp, Hırvat ve onların Bosna'daki "siyasi kuklaları" bu savaşı bir din savaşı olarak nitelendiriyordu.⁴⁰

1.1. Vance-Owen Barış Planı

Bosna-Hersek meselesindeki strateji, etnik çeşitliliğe sahip ülkede Boşnakların isteklerinin aksine ülkenin parçalanması anlamına gelmekteydi. Fakat yine de Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği tarafından çözümde bu durum

³³ *Ayin Tarihi* (11 Eylül 1992); *Ayin Tarihi* (17 Eylül 1992).

³⁴ *Ayin Tarihi* (22 Eylül 1992). Çatışmaların sürdüğü ülkede Bosna-Hersek Devlet Başkanı, Sırpların merkezi yönetimin kontrolündeki şehirlerin etrafındaki kuşatmayı kaldırması durumunda bir "kış ateşkese" önermeye hazır olduklarını bildirmişti. *Ayin Tarihi* (29 Eylül 1992).

³⁵ Enes Karic, "Alija Izetbegovic (1925-2003)", *Islamic Studies*, Vol. 43, No. 1 (Spring 2004), s. 188.

³⁶ Ahmed Zilic, "Religious Pluralism In Bosnia: Five Centuries of Convivencia, Five Years of Conflict", *European Judaism: A Journal for the New Europe*, Vol. 31, No. 1 (Spring 1998), s. 19.

³⁷ Bora, a.g.e., s. 70; *Ayin Tarihi* (9 Ekim 1992).

³⁸ Bora, a.g.e., s. 73.

³⁹ *Ayin Tarihi* (21 Ekim 1992).

⁴⁰ Zilic, a.g.m., s. 21.

tercih edilmişti. Ülkeyi bölen bu planlar arasında en bilineni de Ocak 1993'te Amerikalı diplomat Cyrus Vance ve İngiliz diplomat Lord David Owen tarafından ileri sürülen Vance-Owen Planıydı. Modifiye edilmiş şekli ise Owen Stoltenberg Planıdır.⁴¹ Vance-Owen Bosna'da çatışan tarafları Cenevre'de ilk kez aynı masada bir araya getirerek taraflara Bosna-Hersek'i 10 özerk eyalete ayıran ve ülke topraklarının yaklaşık yarısından fazlasını Sırlara veren barış planını sunmuş ancak Sırp ve Hırvat liderler Vance-Owen planını "kabul edilebilir" bulurken Izetbegovic planı kabul etmemiş ve ardından düzenlediği basın toplantısında Sırlardan Bosna-Hersek'te tek bir devlet olduğunu kabul etmelerini istemişti.⁴² Ayrıca Bosnalı Sırların lideri Radovan Karadzic'in Sırların işgal ettikleri topraklarda devlet kurulması talebini de reddetmişti.⁴³ Cenevre görüşmelerinden ümidini giderek kaybettiğini belirten Izetbegovic "barış ve sadece barış" istediklerini fakat görüşmelerde Sırların "konuşarak oyun oynadıklarını" dile getirmişti.⁴⁴

New York Times'tan John Burns 1938 Çekoslovak olaylarının Saraybosna'da çok sayıda Boşnak için nasıl önemli bir benzerlik oluşturduğunu ortaya koymuştur. Nitekim Izetbegovic ile yapılan bir röportajda Burns, 1938 olaylarıyla Slobodan Milosevic ile müzakereleri yürüten Vance-Owen arasında çeşitli benzerlikler keşfetmişti. Burns'ün anlattığına göre Izetbegovic ona şunları söylemişti; "müzakereciler sık sık Müslümanların infazı ve tutulduğu kamplarda onlara karşı işlenen gaddarlıktan dolayı fazlasıyla artan korkularını dile getirmekteydiler". Diğer taraftan Vance-Owen Izetbegovic'e şunu ifade etmiştir; "bizim bir ordumuz yok, sadece müzakere gücümüz var". Bunun neye yol açtığını Izetbegovic şu şekilde açıklamıştı. Bu taviz verme 1938'dekine benzemektedir. Zira İngiltere ve Fransa Hitler'e Çekoslovakya'yı parçalamasına izin vermiş, başkan Eduard Benes'i Londra'ya sürgüne zorlamıştı. O daima bunu düşünmüş ve yine şunu söylemişti; "Münih yerine Cenova, küçük bir Çekoslovakya yerine küçük bir Bosna, gerçek bir barış müzakeresi yerine esassız olanını müzakere, Benes yerine de kendisi".⁴⁵ Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğü Müslümanlar için yalnızca devletler hukuku açısından bir sorun değildi. Sırp ve Hırvatların aksine başka bir yurtları veya sığınacak bir ülkeleri olmadığı için varlıklarının teminatı olarak görülmekteydi.⁴⁶

⁴¹ Jeremy Crampton, "Bordering on Bosnia", *GeoJournal*, Vol. 39, No. 4 (August 1996), s. 358.

⁴² *Ayin Tarihi* (3 Ocak 1993); *Ayin Tarihi* (4 Ocak 1993).

⁴³ *Ayin Tarihi* (5 Ocak 1993).

⁴⁴ *Ayin Tarihi* (8 Ocak 1993).

⁴⁵ Ali- Lifschultz, a.g.m., s. 373.

⁴⁶ Aydın Babuna, *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*, Çev. Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 210.

Cenevre görüşmelerinin ikinci turu başlamadan önce Izetbegovic Paris'te, Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand ile görüştü. Burada Fransızların kendilerini ve Boşnakların sorunlarını çok iyi anladığını belirterek Boşnakların tekrar Cenevre görüşmelerine katılabilmeleri için bazı şartlarının kabul edilmesi gerektiğini, bunlardan gıda dağıtımının tam olarak güvenliğinin sağlanmasını talep ederek BM Gücünün bunu bile sağlayamadığını ifade etmişti.⁴⁷ Cenevre Konferansının sonunda Boşnaklar ve Sırpalar sunulan barış planının bazı bölümlerini imzalamayı reddetmişlerdi. Radovan Karadzic anayasal ilkeler ile ateşkesi içeren kısımları imzalarken, toprak dağılımı bölümlerini imzalamamıştı. Izetbegovic de, sadece anayasal ilkelere ait bölümü imzalamış, Hırvatlar ise barış planını imzalamıştı.⁴⁸

Cenevre görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanınca Lord Owen ve Cyrus Vance sorunu BM Güvenlik Konseyi'ne götürme kararı aldı. Diğer taraftan barış konferansı eş başkanları Vance-Owen barış görüşmelerinin sonuçsuz kalmasında ABD'yi sorumlu tutarak Washington'un Boşnakları cesaretlendirmek suretiyle barışı zora soktuğunu savundu. Bunun yanında Izetbegovic ise Vance-Owen Planının esasında Sırpaların "etnik temizlik" anlayışının onaylanması anlamına geldiğini belirtmişti.⁴⁹

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) sözcüsü Sadako Ogata, Saraybosna ve Sırp işgali altındaki bölgelerde yaşayan Boşnaklara yapılan insani yardımın "savaşan tüm tarafların politika ile insani yardımı karıştırdıkları" gerekçesiyle durdurulduğunu açıklamıştı. Izetbegovic ise bu gelişme üzerine, ABD Başkanı Clinton'dan ABD'nin paraşütle insani yardım yapmasını istedi. Zira Bosna-Hersek'in BM nezdindeki büyükelçisi Muhammet Sacirbey, özellikle doğudaki Sırp kuşatması altındaki Müslüman şehirlerinin büyük açlık çektiğini ve hayatta kalmak için ölümleri yemeye başladığını söylemişti.⁵⁰

Diğer taraftan BM Genel Sekreteri Butros Gali'nin iddiasına göre Boşnak birliklerinin Saraybosna'daki BM koruma gücünde görevli Fransız birliklerine kasten ateş ederek bir Fransız'ın ölümüne, üç Fransız'ın yaralanmasına sebep olduğu olay üzerine Izetbegovic barış sürecine katkıda bulunmak için Boşnak güçlerine ateşkes emri vererek tek taraflı ateşkes ilan etti. Buna göre Boşnak birliklerine ateş edilmedikçe onlar da ateş etmeyeceklerdi.⁵¹

⁴⁷ *Ayın Tarihi* (9 Ocak 1993); *Ayın Tarihi* (10 Ocak 1993).

⁴⁸ *Ayın Tarihi* (30 Ocak 1993).

⁴⁹ *Ayın Tarihi* (1 Şubat 1993); *Ayın Tarihi* (3 Şubat 1993).

⁵⁰ *Ayın Tarihi* (17 Şubat 1993).

⁵¹ *Ayın Tarihi* (20 Şubat 1993).

Bosna krizinin çözümünde Alija Izetbegovic uluslararası her platformda yer almış, yapıcı çözüm önerilerinden yana olmuştur. Srebrenica'da yaşanan drama çözüm bulmak amacıyla Bosna-Hersek Hükümeti BM Güvenlik Konseyini acil toplantıya çağırırken Sırlar kentin savunma hatlarını topçu ateşine tutmaya başlamıştı. Bu sırada barış görüşmeleri için New York'ta bulunan Izetbegovic görüşmelerden çekilmiş, “Sırların insanları öldürmeyi durdurmalarını bekleyeceklerinden” bahsetmişti. Sırp saldırıları kesin olarak durmadıkça da New York'ta başlayan barış görüşmelerine katılmayacağını bildirmişti.⁵² Ancak yine krizin çözümünde masanın öneminin farkında olan Izetbegovic Sırp lider Radovan Karadzic ve Hırvat lider Mate Boban ile bir arada üçlü görüşme gerçekleştirmişti. Görüşmeden sonra Izetbegovic barış planını imzalayacağını açıklamıştı. BM Sözcüsü Fred Eckhard da, barış planının “Bosna-Hersek'i 10 yarı özerk bölgeye ayıran harita ve geçici düzenlemeler” bölümünün Boşnak ve Hırvatlar tarafından imzalandığını açıklamıştı. Radovan Karadzic ise antlaşmayı imzalamamıştı. Planı imzalaması için Rusların özel temsilcisi Vitaly Churkin, Radovan Karadzic ile görüşmüş, ardından BM Güvenlik Konseyi de bir açıklama yaparak “Sırlara Bosna'daki saldırıları, insan hakları ihlallerini ve etnik temizliği durdurmaları ve insani yardımı engellememeleri konusunda uyarıda bulunarak barış planının derhal imzalanmasını” istemişti.⁵³

Planı yine müzakere etmek üzere taraflar “Atina Toplantısında” bir araya gelmişti. Radovan Karadzic, Vance-Owen Planı değişmediği takdirde Bosna'nın Karabağ'a dönebileceği uyarısında bulunmuştu. Alija Izetbegovic ise barış için planda yapılacak herhangi bir değişikliği kabul etmeyeceklerini yinelemişti. Bir taraftan da Hırvat lider Mate Boban ile ateşkes sağlamıştı.⁵⁴ Nitekim Müslümanlarla Hırvatlar arasında yoğun çatışmaların yaşandığı Mostar yakınlarında taraflar ateşkes için uzlaşmışlardı. Bu hususta bir açıklama yapan Lord Owen, tarafların barış planının kısmen uygulanması için anlaştıklarını, bunun da “barış yolunda atılan ilk önemli adım” olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵ Bu gelişmeler yaşanırken BM Güvenlik Konseyi tarafından güvenli bölge ilan edilen Gorazde'ye yapılan şiddetli Sırp saldırıları karşısında Izetbegovic bir kez daha, BM Güvenlik Konseyi Başkanı Rus Büyükelçisi Yuri Vorontsov'a gönderdiği mektupta saldırıların durdurulması için Güvenlik Konseyinden gereken tüm çabayı göstermesini istedi.⁵⁶

⁵² *Ayin Tarihi* (18-19 Mart 1993).

⁵³ *Ayin Tarihi* (25-26 Mart 1993).

⁵⁴ *Ayin Tarihi* (25 Nisan 1993); *Ayin Tarihi* (1 Mayıs 1993).

⁵⁵ *Ayin Tarihi* (18 Mayıs 1993).

⁵⁶ *Ayin Tarihi* (31 Mayıs 1993); *Ayin Tarihi* (1 Haziran 1993).

1.2. Owen-Stoltenberg Barış Planı

Vance-Owen Barış Planından sonra Bosna-Hersek'teki iç savaşa son vermek amacıyla bu kez AT ve BM tarafından yine Lord Owen, diğer taraftan Thorvald Stoltenberg öncülüğünde Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç, Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tudjman ve Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alija Izetbegovic Cenevre'de bir araya geldi. Toplantıda Bosna-Hersek'in etnik kökenlere dayalı üç ayrı devletten oluşacak bir federasyona dönüştürülmesi fikri üzerine Izetbegovic, ülkesinin üçe bölünmesine karşı çıkarak toplantıyı terk etti. Ardından yaptığı açıklamada “bu plan etnik arındırmayı daha da arttıracaktır. Bosna'da etnik toplumlar çok iç içedir ve aralarına üç ayrı sınır yerleştirmek olanaksızdır diyerek planı tamamıyla kabul edilemez” olarak değerlendirdi.⁵⁷ Zira planda toprakların % 52'si Sırlara, % 30'u Boşnaklara ve % 17'si Hırvatlara veriliyordu.⁵⁸

Kopenhag'daki AT zirvesinde Müslümanlara karşı uygulanan silah ambargosuna değinen Izetbegovic, Sırp saldırılarına karşı koyabilmek için bu ambargonun kaldırılmasını istemesine karşılık olarak “bu takdirde insani yardım yapan BM Gücü'nün Bosna'dan çekilmek zorunda kalacağı ve çatışmaların yoğunlaşacağı” gerekçesiyle onun bu talebi reddedilmişti. Izetbegović AT'nin bu düşüncesini “ahlaki açıdan savunulamayacak” bir tavır olarak değerlendirmiştir.⁵⁹ Bu arada Owen-Stoltenberg öncülüğünde hazırlanan yeni barış planını müzakere etmek üzere Milosevic ve Tudjman Cenevre'ye gelirken, Izetbegovic planı kabul etmediği için toplantıya katılmamıştı. Yardımcısı Eyüp Ganiç de katılmazken, iki siyasi Bosna-Hersek Başkanlık Konseyi'nin konuyla ilgili yaptığı toplantıya da katılmamıştı.⁶⁰ Çünkü BM ve AT'nin arabulucuları Stoltenberg ve Owen yeni planda Bosna-Hersek'te konfederasyon formülünü ileri sürmüştüler. Miloseviç ve Tudjman ile görüşen arabulucular Izetbegovic'e konfederasyonu kabul etmesi için çağrıda bulunmuştu. Miloseviç'e göre sunulan çözüm, “Müslümanların savaşla ele geçirmeyi düşleyebileceklerinden çok fazlasını sunmaktaydı”.⁶¹

Müzakerelerle birlikte savaş da bir taraftan devam etmekteydi. Izetbegovic, Iğman Dağları'na ilerleyen Sırp birliklerinin Saraybosna'ya büyük bir saldırıya hazırlandıkları, Saraybosna ve Breko Kasabası'na yapılan şiddetli

⁵⁷ *Ayın Tarihi* (17 Haziran 1993).

⁵⁸ İsmail Soysal- Şule Kut, *Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 46.

⁵⁹ *Ayın Tarihi* (21 Haziran 1993).

⁶⁰ *Ayın Tarihi* (23, 25 Haziran 1993).

⁶¹ *Ayın Tarihi* (18 Temmuz 1993).

saldırıların durdurulması ve Hırvatlar ve Müslümanların çatıştığı Mostar ve çevresinin güvenlik bölgesi ilan edilmesi hususlarında BM'ye acil yardım çağrısında bulunmuştu.⁶²

Barış için tekrar masaya dönen Alija Izetbegovic, Boşnak, Hırvat ve Sırp lar arasında ülkeyi üç küçük devlete bölen “Bosna-Hersek Cumhuriyetler Birliği’nin anayasa taslağına ilişkin olarak anlaşma” sağlanmasının ardından harita ile ilgili görüşmelerde antlaşmanın Bosna-Hersek Parlamentosunca onaylanması gerektiğini, anlaşmayı ancak bundan sonra imzalayabileceğini belirtmişti.⁶³ Izetbegovic Bosna-Hersek Başkanlık Konseyi ile zaman zaman görüş ayrılığına da düşmekteydi. Sırp saldırıları durdurulmadığı müddetçe barış müzakerelerine katılmayacağına dair açıklamasına rağmen Başkanlık Konseyi, ordu birliklerine bütün harekâtın durdurulması emrini vererek Cenevre’deki görüşmelere devam edilmesini kararlaştırmıştı. Bunun yanında Başkanlık Konseyinden bir heyet ile Izetbegovic, arabulucularla 8 saat süren bir görüşme gerçekleştirmiş ve Cenevre’de süren barış görüşmelerine bir süre ara verilmişti.⁶⁴

Alija Izetbegovic, BM Güvenlik Konseyi’ne bir mektup göndererek belirtildiği gibi Bosna-Hersek’in üçe bölünmesini öngören planı prensipte kabul etmiştir. Fakat Radavon Karadzic liderliğindeki Sırp birliklerinin Saraybosna’ya hakim tepelerden çekilmeye başladığını duyurmuş, ancak Igman Dağlarındaki durumun belirsizliğini koruması üzerine Izetbegovic Cenevre görüşmelerini boykot etmiştir.⁶⁵ Ama yine de Igman ve Bjelasnica tepelerinden Sırp güçlerinin çekilmesi halinde Cenevre müzakerelerine katılmayı kabul etmişti. Zira Sırp lar arabulucuların baskılarıyla belirtilen bölgeden kısmen çekilmişler fakat ellerindeki mevzileri BM Koruma Gücü’ne (UNPROFOR) devredene kadar ellerinde tutmaya devam edeceklerini duyurmuş tular.⁶⁶ Izetbegovic, Owen-Stoltenberg planında Bosna-Hersek’in etnik devletlere bölünmesine karşı çıktıklarını ve buna karşı mücadele ettiklerini fakat içinde bulundukları durum itibarıyla bunu ya kabul etmek ya da sonuna kadar savaşmak gerektiği seçenekleriyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmişti.⁶⁷ Bunun yanında Cenevre müzakereleri devam ederken Sırp lar da Saraybosna’ya saldırıyordu. Bu noktada Izetbegovic ile Hırvat lider Mate Boban Saraybosna’nın iki seneliğine BM’ye

⁶² *Ayin Tarihi* (21, 23, 24 Temmuz 1993).

⁶³ *Ayin Tarihi* (31 Temmuz 1993).

⁶⁴ *Ayin Tarihi* (3,5 Ağustos 1993).

⁶⁵ *Ayin Tarihi* (7, 9 Ağustos 1993).

⁶⁶ *Ayin Tarihi* (13 Ağustos 1993). UNPROFOR, Bosna-Hersek’te insani yardım için güvenli bölgeler oluşturulması ve bu bölgelerin korunması maksadıyla kurulmuş BM gücü. Kaptan, a.g.e., s. 45.

⁶⁷ *Ayin Tarihi* (15 Ağustos 1993).

devrini öngören bir antlaşma imzaladılar.⁶⁸ Izetbegovic diğer taraftan mevcut barış planı üzerinde Bosna-Hersek meclisine plan üzerinde düşünmelerini tavsiye ederek, planın revize edilmesi durumunda “barışa yardımcı” olabileceğini açıklamıştı.⁶⁹

Alija Izetbegovic dış politikada bir taraftan uluslararası camiayı harekete geçirirken ki Hırvatlar tarafından kuşatma altında bulunan Mostar’daki Müslümanlara acil insani yardım yapılması amacıyla BM’ye çağrıda bulunuyordu. Diğer taraftan barış süreci için Cenevre müzakerelerinden ümitvar olmakla birlikte sürecin yıkılması halinde çözümün “savaş alanında” sağlanacağını söylemekten de çekinmiyordu.⁷⁰ Şerif Hayrovic’in dediği gibi o “silahı olmadan savaşan asker, ordusu olmadan çarpışan komutandı. Parası, serveti yoktu ama imanı vardı. Bütün dünyaya haykırıyordu buradaki zulmü, hainliği, kalleşliği. Askeriyle, halkıyla omuz omuzaydı. Koskoca ülkenin derdiyle dertlenecek kadar lider, silahsız, cephanesiz bir ordunun başında savaşacak kadar da komutandı”.⁷¹

Cenevre görüşmelerinde Izetbegovic, Karadzic ile ateşkesi öngören ve Bosna’da “güven sağlayacak bir paket” üzerinde anlaşmış ancak toprak konusunda anlaşamamıştı. Anlaşmaya varılan maddeler: “çatışmaların Bosna’nın tümünde kesilmesini, tutsakların en kısa sürede değişimini, Saraybosna ile Sırpların karargâhı Pale kenti arasında “kırmızı telefon” hattı kurulmasını kapsıyordu. Anlaşmada ayrıca Saraybosna’da su, gaz gibi temel hizmetlerin sağlanması için ortak bir komisyon oluşturulması kararlaştırılmıştı”.⁷² Bu gelişmelere rağmen Cenevre görüşmeleri taraflar arasında fikir ayrılıkları giderilemeyince kesildi. Izetbegovic, çözümsüzlüğün, Sırp ve Hırvatların “uzlaşmaz tutumlarından kaynaklandığını, verebilecekleri tavizi sonuna kadar zorladıklarını” belirterek yine meseleyi BM Güvenlik Konseyi’ne getireceklerini ifade etmişti. Görüşmelerin neticelenememesine rağmen barış görüşmelerine devam edileceğini fakat “barışın anahtarının” kendilerinde olmadığını da

⁶⁸ *Ayin Tarihi* (18 Ağustos 1993).

⁶⁹ Bosna-Hersek Dışişleri Bakanı Haris Sladzic, barış planının bir uzlaşma olmadığı gibi bunun bir “ültimeum ve zorla kabul ettirme” özelliğine sahip olduğunu böylelikle meclis tarafından kabul edileceğini zannetmediğini belirtmişti. *Ayin Tarihi* (21 Ağustos 1993).

⁷⁰ *Ayin Tarihi* (23 Ağustos 1993). BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Hırvat kuşatması yüzünden Mostar’a BM yardım konvoyunun giremediği açıklamasını yapmıştı. Batılı ülkeler ise havadan yardım yapılması çağrısında bulunmuştu. Komiserlik sözcüsü Sylana Foa da, İngiltere, Fransa, ABD ve Almanya’ya kente havadan yardım sağlanması için resmi başvuruda bulunduklarını bildirmişti. *Ayin Tarihi* (24 Ağustos 1993).

⁷¹ Mahmut Uzun, “Bosna ve Aliya”, *Aliya’nın İzinde Bosna’ya Kırk Adım*, Ed. Zeynep Kır, 40’lar Kulübü Yayınevi, İstanbul 2016, s. 66.

⁷² *Ayin Tarihi* (31 Ağustos 1993); *Ayin Tarihi* (1 Eylül 1993).

söyleyerek NATO tarafından yapılacak bir hava harekâtının sorunu çözebileceğini eklemişti.⁷³ Tekrar Güvenlik Konseyi'ne gelen Bosna sorununda Izetbegovic burada yaptığı konuşmada “topraklarının elinden alındığını ve adalet istemeye geldiğini” söylemişti.⁷⁴

Sırp saldırılarının yoğunlaştığı bir dönemde Izetbegovic, ABD'yi müdahaleye çağırmış, Başkan Clinton ile Saraybosna'daki Sırp kuşatmasının kaldırılması için bir görüşme gerçekleştirmişti. Başkandan Sırlara belirli bir süre tanınmasını, bu sürenin sonunda kuşatma hala devam ederse ABD'nin Sırp mevzilerini havadan bombardıman etmesini istemiş fakat Clinton bu isteği kabul etmemiştir. Zira Clinton, ABD'nin Bosna sorununda tek başına hareket etmeyeceğini ancak Owen-Stoltenberg planının uygulanması için NATO çerçevesinde kara birlikleri gönderebileceklerini Izetbegovic'e iletmışti.⁷⁵ Izetbegovic, diğer taraftan Franjo Tudjman ile ülkenin orta kesimlerindeki Boşnak-Hırvat çatışmalarının durdurulması, yardım konvoylarının geçişlerine izin verilmesi ve uzlaşmazlıkların giderilmesi için çalışma grupları oluşturulması konularında Cenevre'de anlaşmaya varmalarına rağmen Hırvat güçleri Mostar'a yönelik yoğun bir bombardıman başlatmışti.⁷⁶ Bosna'daki üç temel dinin temsilcileri zaman zaman doğrudan “savaş kışkırtıcılarını” desteklemişlerdir.⁷⁷

Cenevre barış görüşmelerinde Boşnakların Adriyatik'e açılmaları hususunda Dışişleri Bakanı Haris Sladizic'in kendilerine bir koridor sağlanması yolundaki istekleri Hırvatlarca kabul edilmiş, bunu Alija Izetbegovic de takdir etmiş ancak Bosna'da işgal altında olan yerleri hatırlatmaktan geri kalmamışti. Nitekim Boşnakların önde gelen liderleri Sırların işgali altındaki bölgelerin geri alınarak kurulması düşünülen Müslüman devlete geri verilmesi şartını ileri sürmüştü. Bu şekilde Bosna-Hersek Parlamentosu'nun en son varılan barış planının onay kararı açıklanmışti. Bu çerçevede Izetbegovic, ülkenin kuzey batısında bulunan Bihac'ta Müslümanların özerklik ilanını anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle kabul etmemiş, halktan ve ordudan Müslüman birliğinin kurulmasını istemişti.⁷⁸

Bosna-Hersek'teki durum o kadar karışık ki bir taraftan barış görüşmeleri sürerken üstelik anlaşmaya da varılırken bir yandan da taraflar arasındaki çatışmalar şiddetlenmekteydi. Izetbegovic New York'tayken son barış planını bu

⁷³ *Ayin Tarihi* (2, 4 Eylül 1993).

⁷⁴ *Ayin Tarihi* (8 Eylül 1993).

⁷⁵ *Ayin Tarihi* (9 Eylül 1993).

⁷⁶ *Ayin Tarihi* (14, 15 Eylül 1993).

⁷⁷ Florian Bieber, “Bosnia-Herzegovina and Lebanon: Historical Lessons of Two Multireligious States”, *Third World Quarterly*, Vol. 21, No. 2 (April 2000), s. 277.

⁷⁸ *Ayin Tarihi* (21, 28 Eylül 1993).

şekilde kabul etmeyeceklerini açıklamış ve “ABD’nin süper güç olarak sorumluluktan kaçamayacağını” belirtmişti. Owen-Stoltenberg Planına atıfla “üç ulustan oluşan birleşik bir Bosna’nın” bundan sonra varlığını sürdüremeyeceğini ifade etmiştir.⁷⁹ Noel nedeniyle yaptığı açıklamada barış için yapılan son görüşmelerdeki başarısızlıkta Izetbegovic, Sırları yeterince sıkıştıramayan Avrupa Birliği’nin “irade zayıflığının” bir kez daha ortaya çıktığını söylemiştir.⁸⁰

Izetbegovic, Tuzla Havaalanı’nın açılmaması ve Srebrenica’da mahsur kalan BM barış gücünün rotasyonunun sağlanamaması durumunda Sırp mevzilerine hava saldırısı düzenleme konusunu görüşmek üzere NATO yetkilileriyle Brüksel’de bir araya gelmişti. Cenevre görüşmeleriyle alakalı olarak Saraybosna’nın iki seneliğine BM yönetimine verilmesini önemli bir gelişme ve en iyi çözüm olarak değerlendiren Izetbegovic, Saraybosna ile meselenin hallolmadığını, bunun “mozağin yalnızca bir parçası olduğunu” dile getirerek yine görüşmelerin devamından yana tavır sergilemişti.⁸¹

1.3. Boşnak-Hırvat Federasyonu Antlaşması

Bosna-Hersek sorununun çözümünde önemli bir gelişme ülkede Hırvatlarla Boşnaklar arasında bir federasyon oluşturmayı öngören antlaşmanın (Boşnak-Hırvat Federasyonu Antlaşması’nın) imzalanmasıdır. Antlaşma ABD’nin girişimleriyle Washington’da Izetbegovic ile Bosnalı Hırvatların lideri Kresimir Zubak arasında imzalandı. Ayrıca Izetbegovic ile Tudjman ülkelerini birleştirecek konfederasyonun ilkelerini belirleyen de bir antlaşma imzaladı.⁸² Bu gelişme, Müslümanların uzun vadede Bosna-Hersek’te çok uluslu bir devlet kurma politikasıyla uyuşmaktaydı.⁸³ Buna göre Boşnaklarla Hırvatlar arasında Viyana’da yapılan görüşmelerde “sekiz kantondan oluşacak ve iktidarın Boşnaklarla Hırvatlar arasında eşit olarak paylaşılmasını” öngören bir federasyon kurma konusunda anlaşmaya varıldı. Boşnak Hırvat birlikteliğinde Izetbegovic, Bosna Hırvat güçleriyle Bosna Müslüman güçlerinin birleştirilmesiyle tek bir ordu kurulacağından bahsederek bu süreçte ciddi güçlüklerle karşılaşılacağına da işaret etmiştir.⁸⁴

⁷⁹ *Ayin Tarihi* (8 Ekim 1993); *Ayin Tarihi* (15 Kasım 1993).

⁸⁰ *Ayin Tarihi* (25 Aralık 1993).

⁸¹ *Ayin Tarihi* (20 Ocak 1994).

⁸² *Ayin Tarihi* (17, 18 Mart 1994).

⁸³ Babuna, a.g.e., s. 212.

⁸⁴ *Ayin Tarihi* (12 Mayıs 1994).

2. Bosna Savaşında Sona Doğru

Bu siyasi gelişmeler yaşanırken Bihac'ın günlerdir bombalanması ve bölgedeki durumun ciddiyet arz etmesi üzerine Izetbegovic BM ve NATO'ya, ardından Batılı devlet adamlarına mektup göndererek acil yardım çağrısında bulundu.⁸⁵ Bosna krizinin başından beri yaptığı çağrılardan savaşı sonlandıracak netice alamadığını gören Izetbegovic, AGİK zirvesinde yaptığı konuşmada, “Bosna sorununun Batı'nın bir güçsüzlük örneği olduğunu belirtmiş, BM ve NATO bugüne kadar Bosna'da tehlike içindeki tek bir kenti bile kurtaramadığından” bahsederek bu gerçekliği ortaya koymuştur.⁸⁶ AGİK'in adına vurgu yaparak teşkilatın “güvensizlik ve iş birliksiz” olduğuna vurgu yapmıştır. Savaşın sonucu “itibarsız bir BM, iflas etmiş bir NATO” ve soğuk savaş sonrası ortaya çıkan ilk krize karşı koyamamış Avrupa'nın “acizlik içeren manevi sarsıntısı” olacaktı. Son olarak şunları ifade etmiştir;

“halkımız özgürlüğü için savaşıyor, ondan da öte yok olmamak için! Bu tür mücadeleleri sürdürmek genellikle çok zordur. Fakat böyle savaşların kaybedilmesi de çok zordur. Son elli yıl içinde yapılan hiçbir bağımsızlık savaşı kaybedilmedi. Bizim özgürlük mücadelemiz neden kaybedilecekmiş anlayamıyorum. Hiç kimse bizi 150 bin askerimizin silahlarını teslim etmeye zorlayamaz. Burada bulunan herkese bu gerçeği hem bizim hem de kendilerinin iyiliği açısından göz önünde bulundurmalarını tavsiye ederim”.⁸⁷

Direnışte kararlı olan Izetbegovic, Saraybosna kuşatmasının kaldırılması için Sırp'lara karşı “somut bir önlem” alınmamasını bir kez daha eleştirmiş, BM Koruma Gücü'nden (UNPROFOR) görevini daha iyi yapmasını istemiştir.⁸⁸

2.1. Güvenli Bölgeler Planı

Bosna meselesine çözüm bulmak amacıyla ileri sürülen çarelerden biri de güvenli bölgeler planıydı. ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve İspanya temsilcileri “ortak hareket planı” gereğince “Güvenli Bölgeler Planı” önermiştir. Buna göre kuşatma altındaki Saraybosna, Gorazde, Tuzla, Srebrenica, Zepa ve Bihac BM

⁸⁵ *Ayin Tarihi* (17 Kasım 1994).

⁸⁶ *Ayin Tarihi* (5 Aralık 1994).

⁸⁷ “İzzet’li Direnişin Manifestosu Aliya İzzetbegović’in AGİT Konuşması”, *Bosna Yazıları Bosna İçin İnsanlık Girişimi*, Ed. Ertuğrul Günay, Kadim Yayınları, Ankara 2012, s. 223-226.

⁸⁸ *Ayin Tarihi* (23 Mart 1995).

koruması altına alınmıştı.⁸⁹ Fakat bu plan da sağlıklı bir şekilde yürütülememiştir. Zira Sırlar güvenli bölgelerden Saraybosna'yı bombalamaya devam ediyordu. Alija Izetbegovic bunun üzerine, Sırların bu şekilde bombardımana devam etmesi ve BM Koruma Gücü Boşnakları koruyamadığı takdirde orduyu ve halkı topyekûn “ne pahasına olursa olsun” şehri kurtarmaya çağırdı. Öyle ki dört ay önce Sırlarla imzalanan ateşkesin uzatılmayacağını açıklayan Izetbegovic, buna neden olarak da Sırların barış planını imzalamamalarını ve Miloseviç'in Bosna-Hersek'in bağımsızlığını tanımaması olarak gösterdi. Saldırıya uğramaları halinde buna cevap vereceklerini ve Saraybosna için verdikleri mücadeleden vazgeçmeyeceklerini ekledi.⁹⁰

Savaşta Fransızlara ait zırhlı bir personel taşıyıcı bir tüfek bombası ile vurulmuş ancak olayda ölen ya da yaralanan olmamıştı. UNPROFOR'un Bosna-Hersek'teki etkisiz varlığı ile alakalı olarak Izetbegovic, Güvenlik Konseyi'ne gönderdiği mesajda Bosna'daki askerlerini geri çekmek isteyen Fransa gibi ülkeleri engellemeyeceklerini bildirmişti. Hatta bu gücün ülkede bir şeyi değiştirmediyiğini ve bu sebeple “gitmelerinin daha uygun” olacağını belirtmişti.⁹¹ Saraybosna'ya yönelik Sırp saldırıları sonucu 10.500 kişinin katledildiğini söyleyen Izetbegovic, uluslararası kamuoyunu “ikiyüzlülükle” suçlamıştı.⁹²

2.2. Dayton Antlaşması

Bosna meselesi, Izetbegovic'in de işaret ettiği gibi Batı değerlerine meydan okuyan bir sorundu. Sonunda dünyanın gördüğü en büyük ve güçlü askeri ittifakı olan NATO 40 yıl sonra ilk askeri harekâtını başlatmıştı.⁹³ Askeri güç kullanımı Bosna'da şiddetin durmasında kritik bir rol oynamıştır.⁹⁴ Izetbegovic Paris'te, NATO harekâtının Sırların kurmayı düşündükleri “Büyük Sırbistan” hayaline darbe vurduğunu, “NATO operasyonlarının, Bosna savaşında siyasal ve askeri bir dönüm noktasına gelinmesini sağladığını” ifade etmiştir.⁹⁵ Bu durum ABD Başkanı Bill Clinton'un NATO harekâtının amacını açıklarken de kendini göstermektedir: “NATO operasyonunun amacının, Bosnalı Sırlara

⁸⁹ Kenar, a.g.m., s. 197.

⁹⁰ *Ayin Tarihi* (12, 30 Nisan 1995). Nitekim Boşnaklar Sırp çemberini kırmak için harekete geçmişti. Hedef üç yıldır devam eden kuşatmayı bitirmek, bunun için de sonuca ulaşmaya kadar devam etmekte. *Ayin Tarihi* (15, 18 Haziran 1995).

⁹¹ *Ayin Tarihi* (11 Mayıs 1995); *Ayin Tarihi* (12 Haziran 1995).

⁹² *Ayin Tarihi* (3 Temmuz 1995).

⁹³ Zilic, a.g.m., s. 18.

⁹⁴ Patrice C. McMahon and Jon Western, “The Death of Dayton: How to Stop Bosnia From Falling Apart”, *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 5 (September/October 2009), s. 71.

⁹⁵ *Ayin Tarihi* (1 Eylül 1995).

Saraybosna ve öteki bölgelere saldırmaya devam ederlerse kazanacakları hiçbir şey olmayacağı mesajını vermektir. NATO da bu mesajı açıkça ve sertçe iletmiştir”.⁹⁶ NATO operasyonları sonrası Cenevre barış müzakereleri yeniden başlamıştır. Bu çerçevede masada şekillenmeye başlayan antlaşmada Izetbegovic, toprak paylaşımı konusunda Sırplarla 49-51 oranını kabul ettiklerini ve bundan kesinlikle ödün vermeyeceklerini, barış sonrasında da NATO’ya girmek istediklerini dile getirmişti.⁹⁷

ABD, Bosna sorununa doğrudan müdahil olarak savaşın bitirilmesi ve barışın sağlanması için yeni bir plan üzerinde çalışmaya başladı. ABD’nin görevlendirdiği Richard Holbrooke, taraflarla Temas Grubu ülkeleri arasında “mekik diplomasisi” başlattı.⁹⁸ Alija Izetbegovic ile ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke, beraberlerindeki heyetlerle bir çalışma ziyareti maksadıyla Ankara gelerek Bosna’da barışın tesisi için Cumhurbaşkanı Demirel ve Başbakan Çiller ile kapsamlı bir görüş alışverişinde bulundu.⁹⁹ Diğer taraftan Alija Izetbegovic, halkına seslenerek Cenevre’de Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Yugoslavya dışişleri bakanları arasında varılan uzlaşmayı kabul etmelerini istemişti.¹⁰⁰ Izetbegovic siyasi uzlaşma arayışından yana faaliyet yürütürken bir taraftan da Bosna’da tam anlamıyla ateşkes sağlanana kadar askeri ileri harekattan geri durmamıştır. Zira “ateşkes yürürlüğe girmeden önce herhangi bir sınırlama” olmadığını bildirmişti. Buradan hareketle Boşnak Ordusu Sırpların denetimindeki Ozren Dağı civarında toprak kazanımları elde ederek yine Sırpların elinde bulunan Kuzey Doğu Doboj’a doğru ilerleme kaydetmişti.¹⁰¹

Bosna savaşının ardından Alija Izetbegovic yaptığı açıklamada savaş bitmiş olsa da Sırpların yapılan antlaşmaya uymaması halinde hükümetin yeniden savaşa girmekten çekinmeyeceğini söylemiştir.¹⁰² Barış antlaşması Paris’te düzenlenen bir törenle imzalanmıştı. Savaşta 200 bin kişi ölmüş, 3,5 milyon kişi göç etmek zorunda kalmıştı. Savaşın başlamasından 3,5 yıl sonra resmen imzalanan antlaşmayı ülkeleri adına Alija Izetbegovic, Franjo Tudjman ve Slobodan Miloseviç imzalamıştır.¹⁰³ Izetbegovic, masada bunun “adil bir barış” olmadığını yavaşça sarf etmiş ardından, “neredeyse duyulmayacak derecede kısık

⁹⁶ *Ayın Tarihi* (1 Eylül 1995).

⁹⁷ *Ayın Tarihi* (1,4 Eylül 1995).

⁹⁸ Esat Ertaç Erbesler, *Bosna’da Egemenlik Sorunu Dayton Anlaşması*, Biyografi Net Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 146.

⁹⁹ *Ayın Tarihi* (6 Eylül 1995).

¹⁰⁰ *Ayın Tarihi* (11 Eylül 1995).

¹⁰¹ *Ayın Tarihi* (7 Ekim 1995).

¹⁰² *Ayın Tarihi* (23 Kasım 1995).

¹⁰³ *Ayın Tarihi* (14 Aralık 1995).

bir sesle kendini zorlayarak; ama benim halkımın barışa ihtiyacı var” sözlerini dile getirmişti.¹⁰⁴ Izetbegovic, antlaşmayı imzalarken içine bulunduğu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Uzun hayatım boyunca pek çok iş yaptım. Ancak bugüne kadar ki en zor işim Dayton’daki antlaşma masasına oturmak oldu. Benim derdim muzaffer bir komutan olarak anılmak değil ülkeme koltuğumun altında makul bir barış antlaşması ile dönmekti. Sırlar sadece benim önerilerime ters düşen önerilerle değil, aynı zamanda tüm adalet ve insanlık duygularına ters düşen önerilerle çıkıyorlardı karşıma. Böyle bir barışı kabul etmek çok zordu. Ancak çok zor olan başka bir şey vardı; eve “savaşa devam ediyoruz” cümlesi ile dönmek. Bu yapılması neredeyse imkânsız bir tercihti ve ben kendimi çarmıha gerilmiş gibi hissediyorum”.¹⁰⁵

Dayton müzakereleri boyunca arazi iddialarını desteklemek için modern ileri teknoloji ürünü haritalar kullanılmıştı. Nihai barış planında uzlaşılan harita üzerinde devlet, ülke sınırları içerisinde iki ana bölgeye ayrılmış kısımdan oluşmaktaydı.¹⁰⁶

Diğer taraftan Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı, 1992 Haziranında ilan edilen “savaş halinin” sonlandırıldığı ancak “savaş tehlikesi halinin” yürürlükte kalacağını açıklamıştır. Alija Izetbegovic, bunun yanında başkent Saraybosna’da yaşayan Sırların “bütün haklarının ve güvenliklerinin garanti altında olduğunu” vurgulayarak onlardan şehri terk etmemelerini istemiştir.¹⁰⁷ Çünkü onun siyaset anlayışını şu ifadeleri ortaya koymaktadır: “Geleceğimizi geçmişimizde aramayacağız. Kin ve intikam peşinde koşmayacağız. Nefrete nefretle cevap vermeyin. Bosna için nefret çıkmaz sokaktır. Nefret sadece bizim ruhlarımızı zedelemiyor. Bosna’nın özünü de zedeliyor”.¹⁰⁸

3. Alija Izetbegovic’in Dış Politikasında Türkiye

Alija Izetbegovic’in dış politikasında Türkiye’nin ayrı bir yeri ve önemi vardır zira Bosna-Hersek uluslararası alanda en çok yardım ve desteği

¹⁰⁴ Smail Cekic, *Dayton (Barış) Antlaşmasının Meşrulaştırdığı Boşnak Soykırımı*, Çev. Leyla Orak Çelikboya- Elmas Orak, Lutka Kitap, İstanbul 2018, s. 217.

¹⁰⁵ Muzaffer Süleyman Çınar, “Bosna’yı Gören Derinden Anlar”, *Aliya’nın İzinde Bosna’ya Kırk Adım*, Ed. Zeynep Kır, 40’lar Kulübü Yayınevi, İstanbul 2016, s. 89.

¹⁰⁶ Crampton, a.g.m., p. 353.

¹⁰⁷ *Ayin Tarihi* (23 Aralık 1995).

¹⁰⁸ Nagehan Daşkın, “Bizim Çıplak Ayaklarımız”, *Aliya’nın İzinde Bosna’ya Kırk Adım*, Ed. Zeynep Kır, 40’lar Kulübü Yayınevi, İstanbul 2016, s. 92.

Türkiye’den görmüştür. Bunun için Cumhurbaşkanı Izetbegovic ve Dışişleri Bakanı Haris Sladić Ankara’ya gelerek Türk Hükümetine Bosna mücadelesine verdiği destek ve yaptığı yardımlardan ötürü teşekkür etmişti. Izetbegovic bu ziyaretinde Bosnalı kadın ve çocukların bir kısmının kış nedeniyle Türkiye’ye getirilmesini istemişti. Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ise Izetbegovic’in bu isteğinin kabul edildiğini ve Türkiye’nin Bosna-Hersek’e 40 milyon dolarlık yardım yapmayı kararlaştırdığını söylemiştir.¹⁰⁹ Diğer taraftan Türkiye ile Bosna-Hersek birlikte Sırbistan’ın “Bosna-Hersek’e karşı saldırgan tutumunun son bulmaması halinde Güvenlik Konseyi’ne 15 Ocak 1993 tarihine kadar askeri müdahaleye gidilmesini” öneren karar tasarısı sunmuş ve bu tasarı BM Güvenlik Konseyi’nde kabul edilmiştir.¹¹⁰

Bu sıralarda Mostar’da bulunan CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Izetbegovic ile görüşmüştü. Görüşmede Baykal şu sözleri dile getirmişti: “bütün Türkiye olağanüstü ilgi ile Bosna-Hersek’te gösterdiğiniz mücadeleyi yakından izliyor ve destekliyor. Uluslararası sorumlu kuruluşların, batılı ülkelerin, BM’nin ve ABD’nin yapması gerekeni yapmadığını üzüntü ile görüyoruz. İzlenen ambargo, saldırganı caydırıcı değil, tam tersine daha saldırgan bir tutuma sürüklemektedir”. Izetbegovic ise savaş bölgesinde ilk defa bir Türk heyetinin uzun süre kalacağını söyleyerek Baykal ve beraberindekilere teşekkür etmişti. Izetbegovic, Bosna’daki savaşta silahsız bir milletin yok edilmek istendiğini, bunun Sırp ordusu ile silahsız bir halkın karşılaşması olduğunu, Bosna’nın düşmediğini, düşmeyeceğini ve direnme gücüne sahip olduğunu vurgulamıştı.¹¹¹ Savaş süresince Türkiye ile Izetbegovic çeşitli statülerde sürekli temas halinde olmuştur. Nitekim Türk bakan Orhan Kılıcıoğlu, Izetbegovic ve üst düzey yöneticilerle görüşmek üzere Zagreb ve Saraybosna’ya yapacağı ziyaret öncesinde Bosna olaylarında Batı ve BM’nin güvenilirliğini yitirdiğini belirtmiş, geç kalınması durumunda Balkan savaşı çıkabileceği uyarısında bulunmuştur. Öte yandan Cumhurbaşkanı Turgut Özal, New York’ta bulunan Izetbegovic ile telefonda görüşmüş ve Cenevre’deki son gelişmeler hakkında ondan bilgi almıştır.¹¹²

“Büyük bir mücahit” olarak Alija Izetbegovic, hayatını kahramanca ve aralıksız Boşnak Müslümanlarının kimliğini hem komünist hem de komünizm sonrası dönemde korumaya adanmıştı.¹¹³ Nitekim Carnegie Uluslararası Barış

¹⁰⁹ *Aydın Tarihi* (30 Ekim 1992); *Aydın Tarihi* (31 Ekim 1992).

¹¹⁰ *Aydın Tarihi* (18 Aralık 1992).

¹¹¹ *Aydın Tarihi* (31 Aralık 1992).

¹¹² *Aydın Tarihi* (6 Ocak 1993); *Aydın Tarihi* (7 Ocak 1993).

¹¹³ Muhammad Al-Ghazali, “Islam Between East and West: The “Magnum Opus” of Alija Izetbegovic”, *Islamic Studies*, Vol. 36, No. 2/3, Special Issue: Islam in the Balkans

Vakfi'nin düzenlediği bir toplantıda konuşmak üzere Washington'da bulunan Izetbegovic, Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte “Boşnakların tüm güçleriyle Sırlara karşı mücadele ettiklerini, ölüm kalım savaşı verdiklerini” söyleyerek Türkiye'nin bu mücadelede Boşnaklarla olan dayanışma ve yardımları karşısında tekrar minnettarlıklarını yinelemişti.¹¹⁴ İslam Konferansı toplantısına katılmak üzere Cenevre'den Dakar'a giden Izetbegovic AA'nın sorularını yanıtlamış, Sırların, “Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin egemenliğini koruyacak garantiler vermemeleri durumunda Bosna heyetinin görüşmeleri terk edebileceğini” belirtmişti. İslam ülkelerinden gereken desteği alamadıklarını ve bu noktada “dünyada tek gerçek dost olarak Türkiye'yi gördüklerini” ifade etmişti.¹¹⁵ Washington'da MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş ile yaptığı görüşmeden sonra Izetbegovic, Türkiye'den gördükleri yakın ilgiden dolayı memnuniyetini dile getirmişti.¹¹⁶

Izetbegovic, ülkesine uygulanan silah ambargosunun kaldırılması için gerekli desteğin sağlanması noktasında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile bir görüşme gerçekleştirmişti. Demirel de Almanya Başbakanı Helmut Kohl'u arayarak Boşnaklara uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasını ve silah tedarikinde karşı çıkılmaması “dileğini” iletmış, Kohl de “gerektiği şekilde hareket edileceği” yanıtını vermişti.¹¹⁷ Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Demirel ABD, Almanya ve Fransa'nın üst düzey yöneticileriyle temasa geçmiş, silah ambargosunun kısıtlı da olsa ve savunma silahları için kaldırılması için destek istemişti. Demirel Fransa Cumhurbaşkanı Mitterand ve Almanya Başbakanı Kohl'den, silah ambargosu meselesinin AT zirvesinde görüşülmesini rica etmiş, ayrıca Kohl'den Izetbegovic'in Kopenhag zirvesinde dinlenmesini talep etmişti. Zira zirvede Izetbegovic'in görüşlerinin alınması kararlaştırılmıştı. Diğer taraftan ABD Başkanı Clinton, Cumhurbaşkanı Demirel'e silah ambargosunun

(Summer/Autumn 1997), s. 524. Izetbegovic liderliğindeki SDA, kurulduğunda Boşnakların kültür ve kimliklerinin korunmasını amaçlamakla birlikte, demokrasi, eşitlik ve Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması ile çok etnikli yapıya açık bir görüntü sergilemişti. Ancak savaş dönemi içerisinde Izetbegovic'e yakın sivil-asker kökenli muhafazakâr yapının güçlenmesiyle partinin “Müslüman-Boşnak” karakteri ağır basmıştır. Mehmet Uğur Ekinci, *Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Seta Yayınları, İstanbul 2016, s. 46; Yugoslavya tarihinde en hızlı örgütlenen parti olarak kurucuları İslam ve Müslümanlar için çalışacakları hususunda söz vermişlerdi. Boşnakların kimliğine sahip çıkan SDA Yugoslavya Müslümanlarının uyanışında “tarihi bir rol” oynamıştı. Cemile Halilović Tekin, *Bosna-Hersek Devleti*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2012, s. 101.

¹¹⁴ *Ayın Tarihi* (8 Ocak 1993).

¹¹⁵ *Ayın Tarihi* (10 Ocak 1993).

¹¹⁶ *Ayın Tarihi* (28 Şubat 1993).

¹¹⁷ *Ayın Tarihi* (19 Haziran 1993).

kaldırılması konusunda desteğini teyit etmiş ve bu hususta Kohl'e bilgi vermiştir.¹¹⁸

Yine bu görüşmeler sırasında Izetbegovic Demirel'den BM Barış Gücü içerisinde görev yapmak üzere Bosna'ya Türk askeri gönderilmesini talep etmişti. Izetbegovic, Ankara temaslarında kendisine kimyasal silah kullanımı konusunda yöneltilen soruya, bu silahların kullanımına karşı olduklarını ancak “gelişmelerin kontrolden çıkması durumunda, kullanılmayacağı konusunda garanti veremeyeceğini” söylemişti.¹¹⁹ Owen-Stoltenberg Barış Planında Boşnak ve Sırp Cenevre'de bir ateşkes imzalamışlar ve bu ateşte Türkiye önemli bir rol üstlenmişti. Owen-Stoltenberg de bu manada “Ankara'nın barış konusunda daha geniş rol oynamasını” istemiştir.¹²⁰ Türkiye Bosna krizinde başka bir konuya da dikkat çekmişti. Türkiye'nin BM nezdindeki daimi temsilcisi İnal Batu, 1991'den itibaren Yugoslavya'da işlenen insanlık suçlarını yargılayacak uluslararası mahkemenin dokuzuncu yargıcının seçildiği BM Genel Kurul toplantısından sonra bu mahkemeye hiçbir Müslüman yargıcın seçilmediğine dikkat çekerek mahkemeye seçilen bir tek Müslüman yargıcın olmamasını “haçlı zihniyeti” olarak değerlendirmiştir.¹²¹ Bosna'ya Türk askeri gönderilmesi hususunda Izetbegovic, BM Genel Sekreteri Butros Gali'ye gönderdiği mektupta Türkiye'den 2-3 bin asker istediklerini yazmıştı. Izetbegovic, konuyu Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ile görüştüğünde ise Ankara'nın 10 bin asker göndermeye hazır olduğunu söylemişti.¹²²

Alija Izetbegovic, Sırpların Gorazde'ye saldırılarını önlemek için Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i arayarak yardım istemiştir. Demirel de bunun için ABD Başkanı, Suudi Arabistan Kralı, Fransa Cumhurbaşkanı, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, Mısır Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Almanya Başbakanı ve İngiltere Başbakanı'na “birer mesaj” göndermişti.¹²³ Yine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i arayan Izetbegovic, güvenli bölgelerden özellikle Srebrenica'ya yönelik Sırp saldırılarının yoğunlaşması dolayısıyla ondan ilgili ülkelerin devlet ve hükümet başkanları nezdinde gerekli girişimlerde bulunmasını talep etmişti. Demirel de bu istek karşısında ABD, İngiltere ve Fransa'nın aralarında bulunduğu 11 ülkenin devlet başkanına gönderdiği mesajda söz konusu saldırıların acilen durdurulması için Güvenlik Konseyi kararları

¹¹⁸ *Ayın Tarihi* (21 Haziran 1993).

¹¹⁹ *Ayın Tarihi* (20 Haziran 1993).

¹²⁰ *Ayın Tarihi* (16 Eylül 1993).

¹²¹ *Ayın Tarihi* (17 Eylül 1993).

¹²² *Ayın Tarihi* (23 Şubat 1994).

¹²³ *Ayın Tarihi* (16 Nisan 1994).

doğrultusunda gereken adımların atılması çağrısı yapmıştı.¹²⁴ Bunun yanında Demirel, Izetbegovic'in savaş nedeniyle Türkiye'ye gelememesi üzerine kendi ziyaretinin zorunlu hale geldiğini belirterek Bosna-Hersek'e gitmiştir. Zenica'da iki lider bir araya gelerek yaptığı görüşmede Türkiye'nin ne gibi ek yardımlar ve Sırp saldırılarının durdurulması için neler yapabileceği ele alınmıştı. Güvenli bölgelerden Srebrenica ve Zepa'da meydana gelen "trajik gelişmeler" altında Bosna'daki "ciddi durum" değerlendirilmiştir.¹²⁵

SONUÇ

Yugoslavya'nın dağılması ve akabinde bağımsızlık sürecine geçiş Yugoslav Cumhuriyeti'ni oluşturan altı federe devletten biri olan Bosna-Hersek'te son derece kanlı olmuştur. Çünkü bu ülkede heterojen bir yapı söz konusuydu. 1992-1995 arası süren Bosna iç savaşında yüzbinlerce Müslüman katledilmiş, milyonlarcası da göç etmek zorunda kalmıştı. Esasında bu duruma orantısız güç sebebiyet vermişti. Zira Bosna-Hersek'e yıllarca uygulanan silah ambargosu Boşnakları mağdur etmiştir. Bosna savaşı Müslümanlar için bir ölüm kalım savaşı, başka bir deyişle var olma mücadelesi niteliğindeydi. Bu süre zarfında birçok barış planı masada müzakere edilmiş ancak herhangi bir netice alınamamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Batı'nın taraflı rolünün etkisi büyüktür. Nitekim Alija Izetbegovic'in dış politikasının merkezini de Batı teşkil etmiştir. Savaşın en başından itibaren BM, AT, ABD ve NATO olmak üzere Batı'nın siyasi-askeri kurumlarını ve devletlerini Bosna'da yaşanan trajediye müdahaleye çağırıştır.

Bosna'da Müslüman nüfus çoğunlukta olsa da askeri ve siyasi güç yönünden Boşnakların Sırp ve Hırvatlara karşı zayıf kalması Izetbegovic'in dış politikasında daha ziyade diplomatik enstrümanların kullanımını zorunlu kılmıştır. Bu ona her platformda kendisini masada kalma zorunluluğunda hissettirmiştir. Diğer taraftan halkının komutanı olarak sonunda kadar direnme azminden de vazgeçmemiş, Batının çifte standardını eleştirmekten de geri kalmamıştır. Boşnak Müslümanların hak arama mücadelesinde Sırp ve Hırvatların haklarını da göz ardı etmemiştir. Bu manada muhasımlarının aksine üç etnik grubun bir arada barış içerisinde yaşayabileceklerine olan inancı yine onun dış politikasının başka bir yönünü ifade etmektedir. Onun dış politikasında İslam Dünyası içerisinde Türkiye'nin ayrı bir yeri ve önemi olmuştur. Savaş

¹²⁴ *Ayın Tarihi* (9 Temmuz 1995).

¹²⁵ *Ayın Tarihi* (21 Temmuz 1995).

boyunca Türkiye ile dirsek temasında sürdürerek uluslararası arenada Türkiye'nin maddi-manevi yardımını sağlamıştır.

Hak, adalet, hukuk ve insan hakları gibi evrensel ilkeleri herkes için savunması Alija Izetbegovic'in dış politika anlayışının temel yapı taşı oluşturmuştur. Bu çerçevede savaş hukukunun çiğnendiği iç savaşta etnik çeşitliliğe sahip Bosna'nın parçalanmasının önünde takip ettiği çok yönlü dış politika ile gösterdiği gayret ve sarf ettiği çaba semeresini vermiş, yakın dönemde Avrupa'da yaşanmış en büyük insanlık trajedisine rağmen ülkesini ayakta tutmayı başarmıştır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Al-Ghazali, M. (1997). Islam between east and west: the “magnum opus” of Alija Izetbegovic. *Islamic Studies*, 36(2/3), Special Issue: Islam in the Balkans, 523-531.
- Ali, R. & Lifschultz, L. (1994). Why Bosnia? *Third World Quarterly*, 15(3), 367-401.
- Armaoğlu, F. (Tarihsiz). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. Alkım yayınevi, Genişletilmiş 12. baskı. ayintarihi.iletisim.gov.tr.
- Babuna, A. (2012). *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar* (Çev. H. Torun). Tarih Vakfı yurt yayınları.
- Bieber, F. (2000). Bosnia-Herzegovina and Lebanon: historical lessons of two multireligious states. *Third World Quarterly*, 21(2), 269-281.
- Bora, T. (2018). *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası Bosna-Hersek*. İletişim yayınları.
- Cekic, S. (2018). *Dayton (Barış) Antlaşmasının Meşrulaştırdığı Boşnak Soykırımı* (Çev. L. O. Çelikboya- E. Orak). Lutka kitap.
- Crampton, J. (1996). Bordering on Bosnia. *GeoJournal*, 39(4), 353-361.
- Çınar, M. S. (2016). Bosna'yı gören derinden anlar. *Aliya'nın İzinde Bosna'ya Kırk Adım*, Ed. Zeynep Kır. 40'lar Kulübü yayınevi.
- Daşkın, N. (2016). Bizim çıplak ayaklarımız. *Aliya'nın İzinde Bosna'ya Kırk Adım*, Ed. Zeynep Kır, 40'lar Kulübü yayınevi.

- Dobbins, J. (2003). BOSNIA. *America's Role in Nation-Building: From Germany to Iraq*, 1st ed., RAND Corporation, 87–110.
- Ekinci, M. U. (2016). *Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*. Seta yayınları.
- Erbesler, E. E. (2014). *Bosna'da Egemenlik Sorunu Dayton Anlaşması*. Biyografi net yayıncılık.
- Gönlübol, M.& Bingün, F. H. (1996). 1990-1995 Dönemi Türk Dış Politikası. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*. Siyasal kitabevi.
- Greenberg, Robert D. (2009). Dialects, migrations, and ethnic rivalries: the case of Bosnia-Herzegovina. *Journal of Slavic Linguistics*, 17(1/2), 193-216.
- Günay, E. (2012). Allah'a Emanet, *Bosna Yazıları Bosna İçin İnsanlık Girişimi*, Ed. Ertuğrul Günay. Kadim yayınları.
- Halilović Tekin, C. (2012). *Bosna-Hersek Devleti*. Çizgi kitabevi yayınları.
- İzzet'li Direnişin Manifestosu Aliya İzzetbegović'in AGİT Konuşması. (2012). *Bosna Yazıları Bosna İçin İnsanlık Girişimi*, Ed. Ertuğrul Günay. Kadim yayınları.
- Kaptan, A. (2008). *Geçmişten Günümüze Bosna-Hersek Tarihi ve Türkiye-Bosna-Hersek İlişkileri*. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları.
- Karic, E. (2004). Alija Izetbegovic (1925-2003). *Islamic Studies*, 43(1), 181-189.
- Kenar, N. (2013). Bosna-Hersek Savaşı. *Balkanlar El Kitabı*, Ed. B.A. Gökdağ-O. Karatay, II. Akçağ yayınları.
- Knezevic, A. (1997). Alija Izetbegovic's "Islamic declaration": its substance and its western reception. *Islamic Studies*, 36(2/3), Special issue: Islam in The Balkans, 483-521.
- Kut, Ş. (2004). Yugoslavya bunalımı ve Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya politikası: 1990-1993. *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der. Faruk Sönmezoglu. Der yayınları.
- Lagendijk, J. & Wiersma, J.M. (2009). *Avrupa'nın Müslüman Komşuları Türkiye, Bosna, Fas, Mısır* (Çev. Selim Önal). İletişim yayınları.
- Lesser, I.O. & Fuller, G.E. (2000). *Balkanlar'dan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*. Alfa yayınları.
- McMahon, P. C. & Western, J. (2009). The death of dayton: how to stop Bosnia from falling apart. *Foreign Affairs*, 88(5), 69-83.

- Poulton, H. (1993). *Balkanlar Çatışan Azınlıklar Çatışan Devletler*. Sarmal yayınevi.
- Sobel, R. (1998). United States intervention in Bosnia. *The Public Opinion Quarterly*, 62(2), 250-278.
- Soysal, İ .& Kut, Ş. (1997). *Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996*. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı yayınları.
- Uzgel, İ. (2001). Balkanlarla İlişkiler. *Türk Dış Politikası*, Ed. Baskın Oran, II. İletişim yayınları.
- Uzun, M. (2016). Bosna ve Aliya. *Aliya'nın İzinde Bosna'ya Kırk Adım*, Ed. Zeynep Kır. 40'lar Kulübü yayınevi.
- Zilic, A. (1998). Religious Pluralism in Bosnia: Five Centuries of Convivencia, Five Years of Conflict, *European Judaism: A Journal for the New Europe*, 31(1), 15-25.